

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โรคอุจจาระร่วงเป็นโรคที่ทำให้เกิดการสูญเสียน้ำและเกลือแร่จากร่างกาย สาเหตุของการเกิดโรคอุจจาระร่วงเกิดจากได้รับเชื้อแบคทีเรีย ไวรัส โปรโตซัวและปรสิต จากการรับประทานอาหารและดื่มน้ำที่ปนเปื้อนเชื้อโรคเข้าไป (กองสุขศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข, 2549 : 1) โรคอุจจาระร่วงคือภาวะโรคที่มีอาการถ่ายอุจจาระเหลว 3 ครั้ง หรือถ่ายเป็นน้ำ 1 ครั้งขึ้นไป หรือถ่ายมีมูกปนเลือด ภายใน 24 ชั่วโมง ร่วมกับอาการปวดท้อง มีไข้ ซึม อ่อนเพลีย หรือคลื่นไส้ อาเจียน อาการขั้นรุนแรงร่างกายขาดน้ำอาจถึงตายได้ (กองระบาดวิทยา สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, 2550 : 3)

โรคอุจจาระร่วงเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญปัญหาหนึ่งของโลก และเป็นสาเหตุของการเจ็บป่วยที่สำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่กำลังพัฒนาเกือบทั้งหมด โดยในปีหนึ่งๆ ทั่วโลกจะมีการเสียชีวิตและเจ็บป่วยด้วยโรคอุจจาระร่วง ประมาณ 65-81 ล้านคน เช่น ประเทศจีน พบว่า มีสถิติการเจ็บป่วยด้วยโรคอุจจาระร่วงสูงเป็นอันดับ 1 ของโรคที่ต้องเฝ้าระวังทางระบาดวิทยา โดยพบจำนวนการเกิดโรคในปี พ.ศ 2547 จำนวน 26 ล้านคน (National Center for Rural Water Supply Technical Guidance, 2005) สำหรับประเทศที่พัฒนาแล้วยังพบมีอัตราการเกิดโรคอุจจาระร่วงสูงอยู่ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา พบมีผู้ป่วยด้วยโรคอุจจาระร่วง จำนวน 5.3 ล้านคนต่อปี ในปี พ.ศ. 2545 (องอาจไพโรสทรานกูร, 2546 : 5)

สำหรับประเทศไทย พบรายงานโรคอุจจาระร่วง มาตลอดตั้งแต่อดีตการระบาด พบว่ามี การระบาดมากในเดือนเมษายนถึงเดือนกรกฎาคมของทุกปี และมีการระบาดสูงสุดในช่วงเดือน มิถุนายน ในปี พ.ศ 2550 พบมีสถิติอัตราป่วยด้วยโรคอุจจาระร่วง 1,287.01 1,324.81 1,513.81 และ 1,449.01 ต่อแสนประชากร ตามลำดับ (กองระบาดวิทยา สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, 2550 : 10) สถานการณ์และปัญหาสาธารณสุขจังหวัดระนอง โรคอุจจาระร่วง เป็นโรคที่เกิดขึ้นเป็นประจำปี เกือบทุกปี และเป็นโรคที่เป็นปัญหาของพื้นที่โดยเฉพาะอำเภอเมืองระนอง เป็นอำเภอที่พบอัตราป่วย ด้วยโรคหิวอดกโรคสูงที่สุด คือ ปี 2550 มีอัตราป่วยเท่ากับ 84.15 สำหรับสถานการณ์ของโรคตั้งแต่ปี 2549-2554 มีอัตราป่วย เท่ากับ 0 84.15 3.3 4.95 0 และ 53.72 ต่อประชากรแสนคน ตามลำดับ เมื่อ

พิจารณาอุบัติการณ์ การเกิดโรคกระจายตามระยะเวลา พบว่า เดือนที่มีการระบาด ตั้งแต่เดือนสิงหาคม ถึงเดือนพฤศจิกายน กลุ่มอายุที่มีอัตราป่วยสูงสุดพบในกลุ่มอายุ 35-44 ปี รองลงมา กลุ่มอายุ 15-24 ปี และกลุ่มอายุ 5-9 ปี อาชีพที่พบสูงสุด คือ อาชีพรับจ้าง โดยเฉพาะในแรงงานต่างด้าวที่ทำงานในสถานประกอบการ และนักเรียน นักศึกษา (สาธารณสุขจังหวัดระนอง, 2554 : 2)

สำหรับเขตอำเภอเมือง จังหวัดระนองได้มีการดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคอุจจาระร่วง เฉียบพลัน โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาหารกับร้านอาหาร ผู้ค้าอาหารในตลาดสด ในสถานประกอบการ โรงงานแปรรูปอาหารทะเล ในโรงเรียน ในศูนย์เด็กเล็ก ในชุมชนแออัด/ชุมชนบ้านเช่า ในตลาดนัด/ตลาดสด/แผงลอย/รถเร่ ชุมชนต่างด้าว รวมถึงประชาชนทั่วไป สาเหตุจากจังหวัดระนอง มีการเกิดโรคโรคอุจจาระร่วงสูง ในปี 2550 จึงถูกกำหนดให้เป็นจังหวัดเป้าหมายเฉพาะ และเจ้าหน้าที่ มีการให้สุขศึกษาแก่ผู้ป่วยและญาติแบบรายเคี่ยวและรายกลุ่มในเรื่องสาเหตุ อาการและอาการแสดง การรักษาและการป้องกันการเกิดโรคอุจจาระร่วงเพื่อให้ผู้ป่วยและญาติเกิดความรู้ความเข้าใจในการป้องกันโรคอุจจาระร่วง (สาธารณสุขอำเภอเมือง จังหวัดระนอง, 2554 : 3) แต่ยังไม่มีการประเมินหลังการให้ความรู้เรื่องโรคอุจจาระร่วงไปแล้วรวมถึงการนำเอาความรู้ในการป้องกันโรคอุจจาระร่วงไปปฏิบัติ ตามความรู้นั้น

ดังนั้นจากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ และทักษะกับพฤติกรรมในการป้องกันโรคอุจจาระร่วงของประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดระนอง เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนการการแก้ไขปัญหาโรคอุจจาระร่วงต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรู้เรื่องโรค ทักษะในการป้องกันและรักษาเบื้องต้น และพฤติกรรม ในการป้องกันโรคอุจจาระร่วงของประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดระนอง
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และทักษะในการป้องกันและรักษาเบื้องต้นกับ พฤติกรรมการป้องกันโรคอุจจาระร่วง
3. เพื่อพฤติกรรมกรรมการป้องกันโรคอุจจาระร่วงของประชาชนจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
4. เพื่อศึกษาพฤติกรรมกรรมการป้องกันโรคอุจจาระร่วง จำแนกตามระดับความรู้และทักษะ ในการป้องกันและรักษาเบื้องต้น

สมมติฐานการวิจัย

1. ความรู้เรื่องโรค ทักษะในการป้องกันและรักษาเบื้องต้น และพฤติกรรมในการป้องกันโรคอุจจาระร่วง มีความสัมพันธ์กันเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
2. ประชาชนที่มีปัจจัยส่วนบุคคลต่างกัน มีพฤติกรรมในการป้องกันโรคอุจจาระร่วงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
3. ประชาชนที่มีความรู้และทักษะในการป้องกันและรักษาเบื้องต้น โรคอุจจาระร่วง ต่างกันมีพฤติกรรมในการป้องกันโรคอุจจาระร่วงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
  - 1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนที่มีอายุ 18-60 ปี ในพื้นที่ หมู่ 4 5 และ 6 ตำบลบางรีน อำเภอเมือง จังหวัดระนอง จำนวน 8,280 คน
  - 1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนที่มีอายุ 18-60 ปี ในพื้นที่ หมู่ 4 5 และ 6 ตำบลบางรีน โดยใช้สูตรของยามานะ (Yanama, 1970 อ้างถึงใน ยุทธ ไกยวรรณ, 2553 : 284 - 285) ได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้น ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 382 คน
2. ตัวแปรที่ศึกษา
  - 2.1 ตัวแปรต้น ได้แก่
    - 2.1.1 ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ การป่วยด้วยโรคอุจจาระร่วง ระยะเวลาที่อยู่ในชุมชน และตำแหน่งในชุมชน
    - 2.1.2 ความรู้และทักษะในการป้องกันและรักษาเบื้องต้น ได้แก่ ด้านความรู้เรื่องโรคอุจจาระร่วง และด้านทักษะในการป้องกันและรักษาเบื้องต้น
  - 2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ พฤติกรรมในการป้องกันโรคอุจจาระร่วง ประกอบด้วย ด้านอนามัยพื้นฐาน ด้านการบริโภคอาหาร และด้านสิ่งแวดล้อม
3. ขอบเขตพื้นที่และระยะเวลา
  - 3.1 พื้นที่ในที่นี้ผู้วิจัยดำเนินการในพื้นที่ตำบลบางรีนหมู่ที่ 4 5 และ 6 ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของสถานีอนามัยมิตรภาพ
  - 3.2 ระยะเวลาในการทำวิจัย ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2554 ถึง มิถุนายน 2555

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

ความรู้และทักษะในการป้องกันและรักษาเบื้องต้น หมายถึง ความสามารถของประชาชน ในการดำเนินการป้องกัน โรคอุจจาระร่วงประสบผลสำเร็จ

ความรู้เรื่องโรคอุจจาระร่วง หมายถึง ประชาชนมีความรู้การป้องกันและควบคุมโรค อุจจาระร่วง ประกอบด้วย ความสำคัญของโรคอุจจาระร่วง สาเหตุของโรคอุจจาระร่วง อาการของโรค อุจจาระร่วง และความรู้ในเรื่องความสำคัญของโรคอุจจาระร่วง สาเหตุของโรคอุจจาระร่วง อาการของ โรคอุจจาระร่วง การปฏิบัติตัวเมื่อเป็นโรคอุจจาระร่วง

ทักษะในการป้องกันและรักษาเบื้องต้น หมายถึง ประชาชนมีความสามารถในการป้องกัน และรักษาโรคอุจจาระร่วงเบื้องต้น โดยการดื่มน้ำสะอาด ล้างมือให้สะอาดก่อนกินอาหารและหลังการใช้ ห้องส้วม จาน ช้อน ถ้วย ชาม อุปกรณ์ทำครัว ล้างให้สะอาดก่อนใช้ เลือกกินอาหารที่สุกใหม่ ๆ ไม่มี แมลงวันตอม และงคอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ ถ้าจะกินผักสด ควรล้างผักหลาย ๆ ครั้งให้สะอาดก่อน ระวัง อย่าให้แมลงวันตอมอาหาร ควรใช้ฝาชีครอบ หรือใส่ตู้กับข้าวให้มิดชิด อาหารสำเร็จรูปที่ซื้อไว้ หรือ อาหารที่เหลือค้างก่อนนำมารับประทาน ต้องอุ่นเสียก่อน ถ่ายอุจจาระลงใน โถส้วม รักษาบริเวณบ้าน ให้สะอาด กำจัดขยะมูลฝอย เศษอาหาร และมูลสัตว์ต่าง ๆ หรือใช้ปูนขาวโรยกลบขยะที่ตกค้าง

พฤติกรรมในการป้องกันโรคอุจจาระร่วง หมายถึง การกระทำของประชาชนเพื่อมิให้เกิด โรคอุจจาระร่วง ได้แก่ ด้านอนามัยพื้นฐาน ด้านการบริโภคอาหาร และด้านสิ่งแวดล้อม

ด้านอนามัยพื้นฐาน หมายถึง การกระทำของประชาชนในการล้างมือด้วยสบู่และน้ำสะอาด ก่อนปรุงอาหาร ก่อนรับประทานอาหาร หลังขับถ่าย การล้างภาชนะใส่อาหารด้วยน้ำยาล้างภาชนะ การจัดเก็บภาชนะ ใส่อาหารที่ใช้แล้วให้มิดชิดจากพาหะนำโรค เช่น แมลงวัน การมีการจัดเก็บ ปกปิดอาหาร เพื่อป้องกัน แมลง สัตว์นำโรค การดื่มน้ำที่ดื่มสุก ดื่มน้ำที่ผ่าน เครื่องกรองจนสะอาด การกำจัดขยะ มูลฝอยที่อาจเป็นแหล่งเพาะพันธุ์แมลง สัตว์นำโรค ในบริเวณบ้าน การถ่ายอุจจาระในห้องส้วม

ด้านการบริโภคอาหาร หมายถึง พฤติกรรมของประชาชนในการรับประทานอาหาร การปรุงอาหาร การดูป้ายสัญลักษณ์อาหารปลอดภัย และการเลือก ตัดสินใจในการเลือกซื้ออาหารสด มาปรุงอาหาร

ด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง พฤติกรรมของประชาชนในการกำจัดขยะจำพวกเศษอาหาร โดยใส่ในถังขยะที่มีฝาปิดมิดชิด การขับถ่ายอุจจาระในส้วมซึม การทำความสะอาดห้องครัวให้สะอาด และการทำความสะอาดห้องน้ำ ให้สะอาด

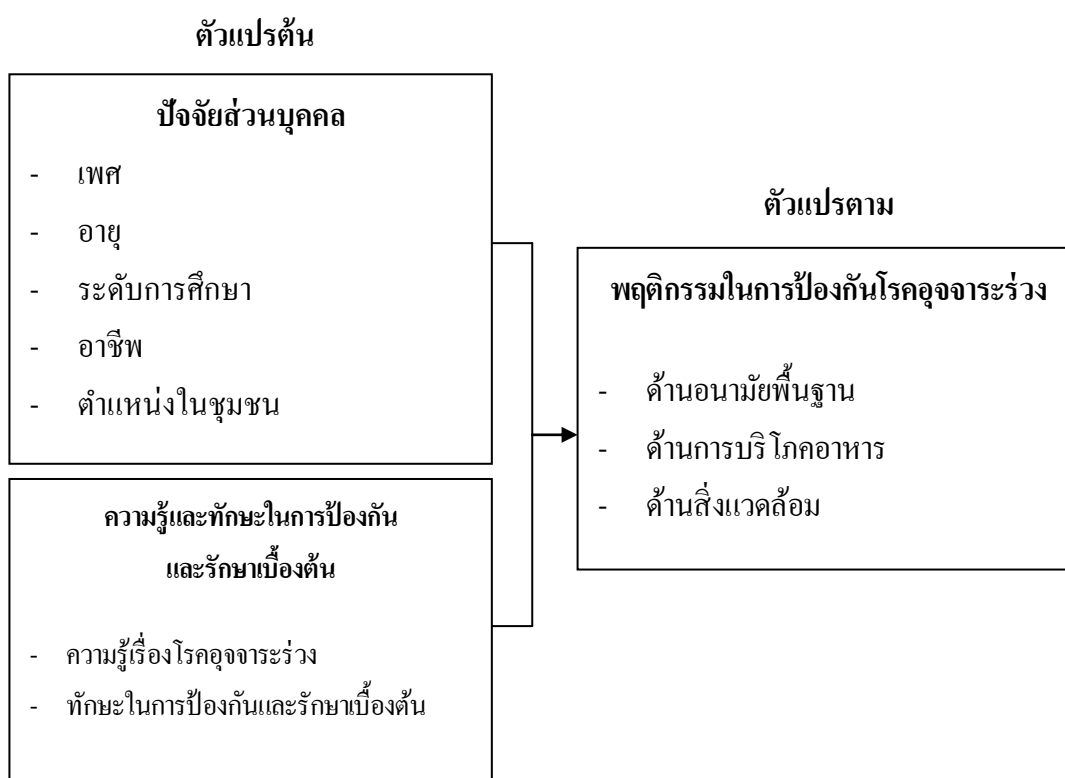
โรคอุจจาระร่วง หมายถึง โรคที่มีการถ่ายอุจจาระเหลว มากกว่า 3 ครั้ง หรือถ่ายเป็น มูกปนเลือด 1 ครั้ง ภายใน 24 ชั่วโมง

ประชาชน หมายถึง ประชาชนที่มีผลกระทบจากการเกิดโรคอุจจาระร่วงในชุมชนและเป็น ผู้ที่มีบทบาทในการป้องกันและควบคุมโรคอุจจาระร่วงในพื้นที่อำเภอเมืองระนอง ในที่นี้หมายถึง ประชาชนตามทะเบียนราษฎร ในเขตพื้นที่หมู่ 4 5 และ 6 ตำบลบางรีน อำเภอเมือง จังหวัดระนอง มีอายุ 18-60 ปี ที่พักอาศัยอยู่จริง นานเกิน 6 เดือน และยังอาศัยอยู่ขณะทำการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และทักษะกับพฤติกรรมในการป้องกันโรคอุจจาระร่วงของประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดระนอง ผู้วิจัยได้กรอบแนวคิดทักษะของบุคคลตามแนวคิดของแมคเคลแลนด์และวินเทอร์ (McClelland and Winter, 1969 : 256) นำมาประยุกต์ใช้ในการกำหนดตัวแปรด้านความรู้ในเรื่องโรคอุจจาระร่วง และทักษะในการป้องกันโรคอุจจาระร่วง และนำแนวคิดพฤติกรรมในการป้องกันโรคอุจจาระร่วง ตามแนวคิดของกองสุขศึกษา กระทรวงสาธารณสุข (2549 : 12) มากำหนดตัวแปรตาม ซึ่งกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ข้อมูลที่ได้นำไปใช้เป็นแนวทางวางแผนดำเนินการในการป้องกันโรคอุจจาระร่วงของประชาชน เขตอำเภอเมือง จังหวัดระนอง และนำไปพัฒนาทักษะของประชาชน เขตพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดระนอง
2. ข้อมูลที่ได้เป็นต้นแบบของในการนำไปพัฒนาทักษะของประชาชนในการป้องกันโรคอุจจาระร่วงในเขตพื้นที่อื่นได้